

Bemærkninger i Aaledning af en i Tidskrift for Landoeconomie om: talt ny Kartoffelart fra Mexico.

I det af Cand. philos. & polyt. Schytte meddeelte Uddrag af Forhandlingerne ved den 6te Forsamling af tydske Land- og Forstmænd i Stuttgart, (Tidskrift for Landoeconomie. Ny Række 5te Bind P. 334 ic.) findes under Nr. 3, Efterretninger om en som ny angiven Kartoffel-Art fra Mexico.

Da disse Efterretninger indeholde flere Forverlinger og Urigtigheeder, skal jeg tillade mig at meddele de Erfaringer, jeg har havt Leilighed til at gjøre om den omhandlede Gjenstand under mit Ophold i Mexico.

Uagtet det er vist, at Kartoffelen har sit Hjem paa Americas Continent, og derfra er udbredt til de øvrige Verdensdele, saa er det dog gaaet med denne Plante, som med de fleste vigtige Næringsplanter: man har enten intetsteds fundet den vildtvorende under saadanne Forhold, at man kunde være fuldkommen vis paa, at den var oprindelig paa Stedet, eller den vilde Plante afveg saa meget i Ydre og Egenstaber fra den dyrkede, at det var meget tvivlsomt, om man ogsaa havde med Moderplanten at gjøre.

Deraf er det da ogsaa kommet sig, at man den Dag i Dag endnu er i Uvisshed om, hvilken Deel af America der er det oprindelige Fodeland for vor dyrkede Kartoffel (*Solanum tuberosum* L.).

Skjøndt det er udenfor al Tvivl, at de første Kartofler bragtes til Europa fra de sydlige Dele af den nordamericanste Fristat (Syd-Carolina eller Syd-Georgien) ved Walter Raleigh, saa ere dog i Almindelighed de peruanske Under anseete for Kartofflens Hjem, og saavel den lærde Abbé Ignacio Molina (historia de Chile) som den spanske Botaniker José Pavon heldede til denne Mening. De nærmere Oplysninger, som denne Sidste meddeelte om Kartofflens Forekomst i Syd-America, i Breve til den nylig afdøde Lambert, kunne dog opvække nogen Tvivl om dens Oprindelighed i Peru og Chile, thi det fremgik deraf, at han kun havde fundet den vild i Nærheden af de større Byer fra Lima til Valparaiso, hvor den i Aarhundreder tillige havde været dyrket. De vilde Kartofler beskrevs desuden som hvidblomstrede med meget smaae og bittre Knolde, og saaledes er det ikke engang blevet tilstræffelig oplyst, om denne vilde Art ogsaa virkelig er identisk med den dyrkede. I denne Uvisshed vendte man Blikket mod Mexicos vidtudsprede Bjergkæder, da flere Efterretninger tydede hen paa, at der fandtes Arter af Kartoffelslægten, som havde Knolde, og iblandt hvilke man altsaa turde haabe at opdage Stamplanten til den dyrkede Art.

Virkelig opdagede den for tidlig døde Dr. Schiede paa det østlige Afhang af Cordillererne ved Las Vigas og La Joya paa en Høide af 7000 Fod imellem rue Lavabloffe en Kartoffelart, som han ansaae for den oprindelige *Solanum tuberosum* (Schiede: botanische Bes-

richte von Mexico, Linnæa Vol. 5. 1830 p. 469), og indsendte som saadan til Berliner Museet. Den senere Undersøgelse viste imidlertid, at det var en egen Art, og den er nu bekendt for Botanikerne under Navn af *Solanum stoloniferum*. Paa det af Dr. Schiede angivne Borested fandt ogsaa jeg første Gang denne Art, og nogle Maanedere senere traf jeg den temmelig udbredt paa Vulkanen Orizaba paa en Høide af 10,000', vorende under de høje Naaletræer i en meget fugtig sort Muldjord. Saavel paa denne sidste Localitet, som paa den tidligere ved La Joya, hvor den forekom i en sparsom Jord imellem Lavablokke, lod jeg det være mig magtpaaliggende at udgrave Knoldene, men fandt dem paa ingen af Stederne uden af en graa Verts Størrelse.

Jeg maa da erklære det for en ligesvem Urigtighed af Hr. Henri Galeotti, at han anseer denne Art for identisk med den, som dyrkes omkring den høieste Menneftebolig Baqueria del Zacal paa Vulkanen Orizaba. Den der dyrkede Kartoffel og den vildtvorende *Solanum stoloniferum* ere to aldeles forffjellige Arter. Omkring Baqueria del Zacal dyrkes ifkun een Kartoffelart, som jeg erklærer for *Solanum tuberosum*, men som har antaget en egen Form, der skyldes dens særegne Borested. Den er nemlig bleven meget mindre i hele Vrten, medens Blomsterne naae en betydelig Størrelse med renere livligere Farver. Den blomstrende Kartoffel er paa Orizaba bleven til en udmærket Styrplante (sefr. min Afhandling om de plantes geographiske Forhold paa Pico de Orizaba, skreven 1841 og foredragen af Prof. Schouw ved det skandinaviske Naturforsker-Møde i Stockholm 1842). Dens hele Habitus er da overensstemmende med Alpeplanternes sædvanlige; idet Stængelværten hemmes, befordres Blomstudsvislingen. Jeg fandt den blomstrende i September, og Kronerne vare violetblaae. Dette nævner jeg udtryffeligt, da den af Hr. v. Seyffer (l. c. P. 336) beskrevne Kartoffelplante blomstrede i Juli med smaae hvide Blomster.

Angaaende den af Hr. van Mons i den europæiske Landøkonomie indførte og af Hr. v. Seyffer anbefalede Kartoffelartis Fortræffelighed kan jeg ikke have nogen Mening, da Planten er mig ubekjendt, kun troer jeg allerede at have godtgjort, at de om sammes Forekomst meddeelte Efterretninger, som skyldes Hr. Henri Galeotti, ere urigtige, og saaledes vil denne min Berigtigelse maaskee allerede af den Grund fortjene vore Landøkonomers Opmærksomhed, som den vil afholde dem fra at forskrive Prøver af den anbefalede Kartoffelart directe fra de nævnte Localiteter i Mexico.

Endnu skal jeg tillade mig at udtale min almindelige Tvivl om overhovedet nogen ny Kartoffelart er bragt fra Mexico. Det er vist, at de gamle Mexicanere, som med Hensyn til deres Agerbrug stode paa fuldkommen saq høit et Trin som nogen europæisk Nation, ei kjendte Kartoffelens Brug eller Cultur. I et af Hernan Cortez's interessante Breve til Keiser Carl den Femte findes en nsiagtig Fortegnelse over de Producter, som Indianerne bragte paa Markedet i Mexico, men deriblandt er ei Kartoffelen nævnet. I Francisco Hernandez's Bærk over Mexicos Naturfrembringelser findes den heller ikke omtalt. Det mexicanske (aztekiske) Sprog har ikke nogen egen Benævnelse for Kartofflen, men samtlige Indianerstammer betegne den med den spanske Benævnelse papa, som har sin Oprindelse fra Syd-America, thi Pedro Cieca siger i sin Chronik fra 1553, at Beboerne af Quito dyrkede denne Plante under Navn af papa. Vel paaflaaer Dr. Schiede (l. c.) at Kartofflen voxer vildt i Mexico og var dyrket af Spanierne før Perus Erobring, men der er intet Bevis for denne Paastand. Kartofflens Cultur, som indført Plante, var under det spanske Herredomme yderst ringe. Creolerne og Spanierne, som levede i America, benyttede ikke saaledes som vi Kartofflen som en daglig Føde; Indianerne bruge den slet ikke. Det er først i de sidste Aar efter en Mængde Nordeuropæeres, fornemmelig

Tydsfæres, Nedsættelse i de forskjellige Dele af Landet, at Kartoffelens Cultur er bleven hyppigere, og den trives især i de kolde Biergegne imellem 7 og 10,000 Fods Høide. Skjøndt jeg har gennemkrydset det mexicanske Land i forskjellige Retninger, og i de kolde Egne har spist forskjellige Kartoffelsorter, erindrer jeg dog ingen, som har tiltrukket sig min Opmærksomhed, eller som jeg vilde sætte over eller blot ved Siden af vore bedre Sorter. De bedste, jeg erindrer at have seet, bringes fra Omegnen af Perote. Jeg har imidlertid ikke fundet nogen Lighed i Smagen imellem disse Kartofler og haardkogte Æggesblommer.

Benævnelsen af Cordillierer for den anpriste Kartoffelart finder jeg ganske upassende, og naar Hr. van Mons endelig kalder sin Kartoffel en filius ante patrem, fordi den blomstrer før den danner Knolde, da viser han derved Ubekjendtskab med Knolddannelsens morfologiske Betydning.

September 1843.

S. Liebman.